

Əli Rza XƏLƏFLİ

(yaddaş-poema)

Hərəmin qəlbində bir acı xətirə var,
Oxunar kitab-kitab, dillər sözü götürür.
Unudulmaz... üstünə çökse də zaman dağı,
Yaddaşı yağmalayan illər sözü götürür.

Dünyanın qan çanağı çatladı başımızda,
Qan çiləndi torpağa, qızardı daşımız da...
Göyərdi ömrümüzə, kök atdı yaşımızda,
Güllərdən qalanı güllər sözü götürür.

Yeddi yüz min oğul da bizdən getdi cəbhəyə,
Gedənlərin yarısı qayıtmadı geriyə.
Keçdilər canlarından Vətən qorusun deyə,
Gölləndi axan qanlar... sellər sözü götürür.

Elə canlı danışır, mon də şahid oluram,
Dirigözlü alışır, yanır, şəhid oluram.

Bu xalqın taleyində bir xoş gün olmayıbmi?
Salmamoye yazılıb yaddaşda qalmayıbmı?!

Müharibə başladı... od gəldi, alov gəldi,
Tələlər yağmalayan tor gəldi, tilov gəldi.

Dağıdıb düz elədi, bəzələri, bəndləri,
Yandırdı kül elədi şəhərləri, kəndləri.

Döydü qapıları, qırıldı kılıdları,
Ölüm bir-bir yeyirdi sonuncu ümidləri.

Cəbhələrdə atılan güllələr can yeyirdi,
İçin-çin daşlanan Azərbaycan yeyirdi.

Analara dəyirdi atılan hər bir güllə,
Arzuları öldürüb, qazırdı qəbir güllə.

Yeddi yüz min oğulu verməmişdi Azərbaycan,
Faşizmə sinəsini gərməmişdi Azərbaycan.

Gedənlərin yarısı... bəlkə, çoxu dönmədi,
Yollara baxan gözlər, çıraq oldu sönmədi.

Dəhşətdən nişanəydi əlsiz, qolsuz gələnlər,
Əbədi həsrət idi dilsiz, yolsuz gələnlər.

Rusiya çöllərini gedənlər Vətən bildi,
Uzaq, yaxın hər yeri - can bildi, bədən bildi.

Sədaqətə vuruşdu Azərbaycan əsgəri,
Hər qarışı qorudu neçə can-can əsgəri.

Bakı qan verdi hər bəzə damarından, canından,
Ürək verdi, dil verdi insan həyəcanından.

Əvazində nə gördü qaradaş dediklərindən,
Sözüm qana bələnər arxı vursam dərdindən.

Bu payların içində neçə dağlı günü var,
Xocalımın taleyi, Qaradağlı günü var.

Burda torpaq adı var, burda Vətən adı var.
Şərəfin, ləyaqətin dildə özgə dadi var.

Nabat ana gördüdü bu daha başqa rəngdi,
Könülləri titradan, sızıdan bir ahəngdi.

Döyüşmək istəyimi Kərəm könüllü yazdı,
Baxmadı arzuların qonçəsi hələ yazdı.

Get vuruş kişi kimi, - dedi atası Məmməd,
Adınla götürərsən bu yurda şöhrət, hörmət.

Sənəlxə fəxr ədərik el içində, ay oğul,
Hər oğul da Vətənə Allahdan bir pay, oğul.

Sənə aparın yollar bir gün bizə qaytarar,
İgdirin adı qalsın, dilə sözü qaytarar.

Nabat ana qəlbini öz dərdinə bələdi
Oğlunun arxasınca göz yaşını əladı.

Sağ-salamat qayıt gəl, dağlarımız sevsin,
Açılsın qonçələri, bağlarımız sevsin.

Gözləyəcək oğlun, gözləyəcək anan da,
Gözləyəcək vəfalın, sənəlxə qılan sonan da.

Bir gün gəlib görərsən oğlun Yusif böyüyüb,
Həsrətə, ayrılığa necə düzüb böyüyüb.

Sevgilin, gözəl Bağdat sənə sadiq qalacaq,
Göynəscə can kitabı, əhdi dərman olacaq.

Önündə düşmənlərin sarəlsin, solsun, - dedi,
Ulu yaradan özü köməyin olsun, - dedi.

Nabat ana oğlunu belə göndərdi hər bəzə,
Ürəyində min dəfə lənət oxudu Qər bəzə.

Məktublər körpü saldı uzaq-uzaq yollara,
Vüsəl gəlib yətmədi həsrət-həsrət qollara.

Səngər-səngər uzanan yollar qandan keçirdi,
Vətən də oğul-oğul qandan, candan keçirdi.

BİR ACI XƏTİRƏ VAR

Vətəndən uzaqlarda Vətən dedi son anda,
Həsrəti ah içində bitən dedi son anda.
Sənə sevgim, eşqimdi yəten dedi son anda
Uçdu Vətən göyünə... yellər sözü götürür.

Müharibə bürüdü od-alova dünyanı,
İkinci böyük savaş... ölüm-dirim boyanı;
Bayatıydı, ağıydı bu savaşın hər yanı,
Yaşayar sənələrdə ellər sözü götürür.

Avropa çöllərində qəbir-qəbir ad olan,
Bir səngərdə döyüşdü doğma olan, yad olan,
Anaların qəlbində göynəyən, fəryad olan,
Nalələr o yerlər... çöllər sözü götürür.

Avropada can qoyan oğulların yerinə,
Xələllinin qələmi sözü çəkər dorinə,
Durulmadı siyasət, ötdü zaman, qərinə,
Doğruları bulanıq... lillər sözü götürür.

Cavadoğlu sənəsi zəngin bir xəzinədir,
Üfşəqləri görünməz oğın bir xəzinədir.

Dənışdəcə yüz ilin sirdə dağları ovular,
Gözlərimin önündən qaranlıqlar qovular.

Görürəm, ağrı-acı, dərd məntiqi yerində,
Səhbətə heyrənam, sord məntiqi yerində.

Səksənə az qalsa da, ağır təcdir başında,
Hər olayın ayrıca yeri var yaddaşında.

Bir canlı salnamədir, tarixin öz sözüdür,
Tarixin sözü də yox, bəlkə, tarix özüdür?!

Cavadoğlu danışır: sözü-sözə tuturam,
Qəlbimi, varlığını oda, közə tuturam.

Dərdən dağlar yaranıb, dövşət belə, var belə,
Yaddan çıxarmı hələ, iyirmi Yanvar belə.

Didərginlik, qaçqınlıq - bir milyon insan demək,
Dərdən ağır dərd olar ağır yemək, dərd yemək.

Gülüstəndən bu yana, Türkmənçaydan gələnlər,
Qarabağda qan gölü, durub üzə gülənlər.

Haracan yazam yenə, mənimlə gedər bu dərd,
Ruhumu, varlığını illərdə didər bu dərd.

Yerimə arxasınca, dərd məni alar gedər,
Dastanım da yarıncıq, yarıda qalar gedər.

Qayıdram o yerə - qanlı cahan savaşına,
Dağıdırdı dünyanı, sökdürdü dağı, daşı.

Yer göyə çevrilirdi, göy çökürdü torpağa,
Doğranan gövdələrdən dərd qalırdı yarpağa.

Faşizmin qəddar üzü insanlıqdan çıxmışdı,
İnsanlığı sarayımı faşizmə özü yixmişdi.

Ölüm yerə, göyə də Allahlıq eləyirdi,
Xeyir zəlif olmuşdu, şər ölüm ələyirdi.

Ölüm qanad açmışdı dağ boyu, dərə boyu,
Yeriyirdi günbəgün bənd boyu, bərə boyu.

Qafqaz əzəmət, qürur, sənə gərdi yağışa,
Qəzəbindən od aldı, güllə dərdi yağışa.

Gədəbəyin dağları dedi, gedin oğullar,
Yaşadər adınızın əfsanələr, nağıllar.

Məmməd kişi bilirdi daha hünər vaxtıdır,
Qeyrətin, dəyanətin indi dinən vaxtıdır.

Şimali Qafqaz, Mozdok, Moskva altı döyüş,
Nifrat, qəzəb kükrəyir, kəsilmir hədə, söyüş.

Kərəm geri çəkilmir ölümə cəngə çıxır,
Gözlərindən düşməndən od yağır, şimşək çıxır.

Döyüşürdü - amalı müqəddəs Vətən adı,
Çarpışdı - hər an ölüm dadi, qan dadi.

Kərəm keçən yerlərdən hünər, qeyrət bitirdi,
Azərbaycan adına şərəf, şöhrət bitirdi.

Komandirlər yazırdı qürurunuz dağ olsun,
Belə oğul böyüdü ata, ana sağ olsun.

Bir qaladı basılmaz, igid Kərəm səngəri,
Azərbaycan oğlunda böyük Vətən əsgəri.

Məktub əl-əl gəzirdi el içində, obada,
Kərəm uca ad alıb qan içində, davada.

Uzanırdı bu dava ötdükce aylar, illər,
Uzalırdı insanlar dəyişdikcə fəsilər.

Ərinin yadigarı Yusif ilə baş-baş, başa,
Bağdad ana qalmışdı tale ilə daş-daşa.

Cavad uca tuturdu namusunu, adını,
Gatirdi öz evinə qaradaş arvadını.

Dedi Yusif böyüyər uşaqların içində,
Yoxsa tələf olardı buzun, qarın içində.

Doğmalar arasında ana-bala bir qəddər,
Aram olub dolanar, gəlməscə qəza-qəddər.

(Davamı 9-cu sahifədə)

II Cahan savaşında qurban gedənlərin xatirəsinə

(Övəli 8-ci səhifədə)

Yusif qoruyurdu Cavadın uşaqları,
Qayğısız ötürürdü Yusifin də çaqları.

Yerimirdi fəsilər, günlər ağır keçirdi,
Müharibə dəryazı insanları biçirdi.

Kəsildi Kərəmdən də gələn kağız bir ara,
Ümid işiq salmadı zülmət qaranlıqlara.

Qucaqlayıb Yusifi Bağdat ana ağladı,
Ağlamağı gecələr daş-divarı dağladı.

Bayatılar güllərin dilimdən misra-misra,
Hər sözün ağrısı var ilimdən misra-misra.

Şirinin zəhəri var, zəhərin təhəri var.
Hər qaranlıq gecənin açılar, səhəri var.

Aç gözünü çölu gör, bülbül qonan kolu gör.
Sən könlüldən-könülə, gözədən keçən yolu gör.

Qəminə qardaş olam, dərdinə yoldaş olam.
Urəyində göyərən, sözünə sirdaş olam.

Dönməz düzün karvanı, sönməz közün karvanı.
Yaddaşda yul eləyər, gedər sözün karvanı.

Axir ki, qara kağız döydü onun baxtını,
Uçurub viran qoydu sevgisinin taxtını.

Onun cavan qəlbindən qara qanlar axırdı,
Atasızlıq xiffəti uşağı da sıxırdı.

Bələcə gənc Yusif də gündən-günə ariyir,
Özizlərin öyülür, amma yenə ariyir.

Axir ki, Yusifi də apardı müharibə,
Ümidlərin əlindən qopardı müharibə.

Zaman belə dolandı aylar, illər keçdikcə,
İnsanlıq nələr çəkdi dövran qanlar içdikcə.

Bu savaşda can verdi, qan verdi Azərbaycan,
Övəzində dərd dərdi, qəm dərdi Azərbaycan.

Hələ yollar dumanlı - boran idi, qar idi,
Hələ aydın sabaha neçə sabah var idi...

Bir erməni gəzirmiş Kərəm adı dillərdə,
Kərəmi axtarırmış altmışıncı illərdə.

Deymiş adı, xatirəsi bənzəmə də nağıla,
Yaşadığım ömrürü borcuyam bu oğula.

Xilaskarım döyüşçü Alnabat kəndindəndi,
Məmməd oğlu Kərəmdə, elə sizin dindəndi.

Axtarib Gədəbəydə - Alnabata yol gəlib,
Axtarib yaddaşlarda ciğir gəlib, kol gəlib.

Biləndə ki, Kərəmdən bir qara kağız qalıb,
Evi uçub, dağılıb oğlunu zaman alıb.

Kərəm mənə deyirdi: Yusif adlı oğlu var,
Yaşayar adı ilə tale olsa ona yar...

Pəvəl adı erməni danışib ağlayırmış,
Göz yaşları kəsilirmiş, elə hey çağlayırmış.

Eşidənlər, bilənələr yığışdır başına,
Bir xatirə danışib, güvənib yaddaşına.

Keşfiyyətə olmuşduq qorxu-qada içmişik,
Neçə dəfə cəbhəni o üz-bu üz keçmişik.

Yadımdadır, sən dəfə getmişdik keşfiyyətə,
Sanki sonuncu dəfə baxırdıq bu həyata.

Cox uğurlar görmüşdük Kərəmin sayəsində,
Qorunurdu bəxtimiz onun himayəsində.

Mənim yerlim Samvelin pozuldu kefi niyə?
Kəmandir Kərəm idi biz iki erməniyə.

Üç nəfər birgə getdik hava tutqun, boran, qar,
Öyrəndik mövqələrdə düşmənin nə sirri var.

Biz geri qayıdanda duyduğ düşdü almanlar,
Ölüm yağdı güllələr, itdi iman, gümanlar.

Yaralandım orda mən, budumdan qan axırdı,
Taqqotim kəsildirdi, canımdan can axırdı.

Kərəm yardım elədi, qoymadı qan itirimi,
Qıymadı yarı yolda həyatımı bitirimi.

Eşitdim Samvel deyir: ara, bunu qoy yərə,
Apara bilmərik biz - söylədi neçə kərə.

İgid Kərəm dedi, yox, onu burda qoymaram,
Belo xəyanət olmaz, dostu darda qoymaram.

Heysiz, halsız olsam da, bunları anlayırdım,
Urəyimdə bəxtimi, günümü danlayırdım.

Samvel təkid elədi, başına bir güllə çax,
Ölsün, gəbersin burda... almanlar gəlir, bir bax!

Kərəm baxdı Samvelo bir tərəz nəzər yetirdi,
Məni endirdi yərə, bəxtim belə gətirdi.

Düşündüm bu da son... axırım çatdı yəqin,
Türk deyəm qaraçuxam burdaca yatdı yəqin.

Kərəm silah götürdü, mövqə tutdu döyüşdü,
Arada bir qəzəblə qışqırıb da söyüşdü.

Mən göürdüm Samveli, dodaqağı deyindir,
Alçaqlıq libasını o, beləcə geyindir.

Silahını götürüb aradan belə çıxdı,
Belo alçaqlar üçün yul hər zaman açıldı.

Kərəm ilə birlikdə qeyrət, təpər döyüşür,
Almanlar elə bilir iki nəfər döyüşür.

Ayrı-ayrı yerlərdən durub atəş açırdı,
Axir ki, cəsəreti düşmənləri qaçırdı.

Məni ölməyim deyə paltarına bürüdü,
Taqqəti kəsildəndə qar üstündə sürüdü.

Sonra da istədim ki, Samveli ələ verim,
Əməlinin yolunu özüm özləmə göstərsim.

Ancaq Kərəm dedi ki, hər şeyi Allah görür,
Doğru-düzgün cəzanı Allahın özü verir.

Bələcə xilas olur, Samvel də tribunaldan,
Kərəmin sayəsində o qurtuldu acaaldan.

Belo yerdə deyirlər, başına pırlanım mən,
Bu kəndin torpağına, daşına pırlanım mən.

Belo oğul yetirən tork anası var olsun,
Qoy bu dağlar, bu yerlər hər vaxt bəxtiyar olsun.

Bundan belə nə deyim, olanları söylədim,
İllər boyu sinəmdə qalanları söylədim.

Samvelo dedim; sənənsən insanlığın düşməni,
Sən erməni olsan da, türk xilas etdi məni.

Kərəm məni gətirdi qospitalda sağaldım,
Kərəmin sayəsində sağ qaldım, ömrüm aldım.

Hey deyirdim, ey Tanrı, kaş Kərəmi görəydim,
Baxıb uca boyuna sevincimi dorəydim.

İndi bildim Kərəmin nə oğlu, nə evi var,
Ancaq mənim qəlbimdə bir sevgi görəvi var.

Bu dünya çox qansızdır, xain çıxır doğma da,
Samvelin timsalında bunu gördüm voynada.

Sonralar Samvel gəldi, sol qolu da yox idi,
Kim bilir necə olub, hiyləsi də çox idi.

Məni görməx istəmiş, hər vaxt yan qaçır mənəndən,
Mənim üçün fərqi yox, onun qəddar düşməndən.

Voynadan söz düşəndə sivişib alarılar,
Xoyalım dolandıqca ürəyim yarılarılar.

Dedim, gəlim söyləyim, sizə doğrunu, düzü,
Urəyimdə qalmasını tarixin doğru sözü.

Kərəm belə Kərəmdə, igidlərin igidi,
Mərdlikdə, sədəqətdə igidlikdə tək idi.

Çardaxlı erməni dili yaxşı bilirdi,
Dilimizin dilini bizdən yaxşı bilirdi.

Danışdı, dilində sözlər gül-gül olurdu,
Sanki onun dilində kəlmə bülbül olurdu.

Pavelin söylədiyi bu hekayət bitmədi,
Yaddaşlarda yaşadı, izsiz keçib getmədi.

Çardaxlıda çoxları bilirdi bu söhbəti,
Pavelin nəvələri itirmirdi hörməti.

Ötdü zaman, qərinə... əsrin sonuna yaxın,
Ermənlər təzədən kükrədi axın-axın.

Baş qaldırdı samvellər kəsildi bənd, borələr,
Pavelləri də uddu, bu uçurum dərələr.

Pavelin övladları Rusiyaya köç etdi,
Qarabağın işğalı neçə ömrür puç etdi.

Erməni daşnakları bizə bələ gətirdi,
Neo faşist donunda təzə bələ gətirdi.

Göy üzündə dolanırlar Kərəmlərin ruhları,
Lənətlə damğalayır bu qaragürlərlər.

Bu acı xatirəni sözə çəkdim - yaşasın,
İnsanlığa sədəqət, hörmət-izzət daşasın.

Dostum Cavadoğlunun dinlədikcə sözünü,
Hər sözünün sonunda mən göürdüm özünü.

Ağrılar daşıyırdı xatirələr içində,
Vətən dərdi, el dərdi daha nələr içində.

Hər sözündə bir mənə, hər mənədə bir hikmət,
Hər sözünün sonunda mən göürdüm özünü.

Gələcəyə gedən yol keçmişdən keçər yenə,
Həqiqət bulduğundan təşənlər içər yenə.

Mən Ənvər Nəzərlidən bir təxmis eləyirəm,
Sözümü ustadəmin ruhuna bələyirəm.

Sevənlərin eşiqinə mənəndən yadigar olsun,
Harda sevgi var olsa, orda səsim var olsun.

Dillənsin pərdə-pərdə ürəklərin telləri,
Duyğuları paylaşın ruhuna səhər yelləri.

Bülbül ol qönçə gülə - ötsən də, ötməsən də,
Dərdinlə cidır çıx - ötsən də, ötməsən də.
Qismətinə gecikmə - tutsan da, tutmasan da
«Türk etmə eşqi, vəslə yetsən də, yetmədən də
Yol yolluğunda qalmış, getsən də, getmədən də».

Yolunu tanıyan döndərsən yoldan dönməz,
Urəyində eşq odu haqdan yanınca sönməz.
Uçdusa könlü quşu, ha çağır, göydən enməz:
«Sevda bu can evindən bir dəm bitib, tükənməz
Ey ömrümün baharı, bitdən da, bitmədən də».

Unudarmı bir kərə qanan, səni, ey aşiq,
Bilər bir gün eşiqdə yanan, səni, ey aşiq.
Üzü qara qalacaq danan səni, ey aşiq
«Mənzil başında gözəl canan səni, ey aşiq
Eşqin çətin yolunda itən da, itmədən da».

Arzuların qönçədi, sən bəzəkli güldansan,
Yatmışları uyudan dan üzü oyadansan:
Dan üzü üfiqləri al-qana boyadansan,
«Sən eşqimin nübəri, sən bir zərif fidansan,
Əkdim kəmil bağında bitdən da, bitmədən da».

Qəlbimi alıb getdin mənə sad xəbərindir,
Dan üzü yel götürən ətrindir, anberindir.
Əli Rza Xələfli aşiqin, Qənbərindir.
«Səvq ilə can ver eşqə onsuz da dilbərindir
Ənvər, fəda bu can etdən da, etmədən da».